

Emanuel Studnicki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0000-0002-3988-3459

Obraz wina w krakowskiej prasie regionalnej lat 80. XX w.: studium korpusowe i analiza jakościowa

Winiarstwo na ziemiach polskich

Polska w powszechnej świadomości nie jest zaliczana do krajów tzw. kultury wina, choć początki tradycji winiarskich w naszym kraju sięgają wczesnego średniowiecza. Według źródeł, w tym relacji historycznych, uprawa winnych latorośli zapoczątkowana została przez pierwsze zakony, sprowadzone do Wielkopolski, Małopolski i na Dolny Śląsk. Szczególne zasługi w tej dziedzinie przypisuje się Benedyktynom i Cystersom. Zapotrzebowanie na wino związane było z przyjęciem chrześcijaństwa w 966 r. Wina, używane wtedy do celów liturgicznych pochodziły z krajów południowej Europy, gdzie winiarstwo, z uwagi na religię i warunki klimatyczne, miało już ugruntowaną tradycję. Wino z tych krajów docierało na ziemie polskie jeszcze przed chrystianizacją, ale było przedmiotem wymiany handlowej. Początki powstawania polskich winnic datuje się na X/XI wiek. Pracę w winnicy utrwalono w bordiurze drzwi gnieźnińskich już w XII w. Związków z uprawą winogron można doszukiwać się w nazwach wielu miejscowości, np. Winiary, Winnice, Winogrody czy Winne Góry. Oprócz wspomnianych zakonów do rozwoju winiarstwa na ziemiach polskich przyczynili się osadnicy z Flandrii. W XIV w.

winiarstwo stało się bardzo dochodowym biznesem, w który chętnie angażowali się mieszczenie. Głównymi ośrodkami winiarstwa w tym czasie były takie miasta jak Kraków, Sandomierz, Płock, Toruń, Poznań, Przemysł, Krosno, Lwów oraz dzisiejsza Zielona Góra.

W wieku XVII rozpoczął się stopniowy regres. Przyczyniło się do niego wiele czynników, m.in. moda na wina sprowadzane z Węgier i innych krajów południowej Europy, zmiany klimatyczne, zarazy i wojny. Podejmowane nieliczne próby odrodzenia polskiej tradycji uprawy winogron ostatecznie przerwała II wojna światowa, a całkowity upadek przypieczętował okres PRL.

Tematyka winiarska w lokalnej prasie krakowskiej – metodologia badań

Polskie winiarstwo wraz z jego bogatą tradycją zostało zapomniane na długie dziesięciolecia, czego przykładem może być niska obecność tej tematyki na łamach prasy. Z przeprowadzonych badań, obejmujących analizę treści dwóch krakowskich pism, tj. „Echa Krakowa” i „Gazety Krakowskiej” wynika, że w latach 80. XX w. tematyka winiarstwa pojawiała się sporadycznie i w różnych kontekstach. Dobór dekady wynika z wyjątkowej konstelacji czynników politycznych, gospodarczych i kulturowych, które bezpośrednio kształtowały dyskurs prasowy o winie. Po pierwsze, lata 80. to kulminacja państwowej polityki ograniczania spożycia alkoholu (ramy prawne i działania prewencyjne), co przekładało się na ton przekazów i częstotliwość wzmianek¹. Po drugie, realia gospodarki niedoboru (reglamentacja, ograniczona podaż, substytucja win gronowych winami owocowymi) tworzyły specyficzny kontekst konsumencki i jakościowy, widoczny w narracjach medialnych². Po trzecie, dekadę naznaczyły wydarzenia wpływające na percepcję jakości i bezpieczeństwa trunków w obiegu publicznym (m.in. zagraniczne kryzysy jakości, szeroko komentowane w Polsce)³. Po czwarte, w obrębie jednej dekady

¹ K. Kosiński, *Alkohol w PRL*, „Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały” 2020, nr 18, s. 256–268, <https://doi.org/10.12775/Polska.2020.09>.

² Reglamentacja. Życie na kartki. Krótka historia słynnych karteek, „Historia. Do Rzeczy”, 11.05.2022, [on-line:] <https://historia.dorzeczy.pl/299551/reglamentacja-zycie-na-kartki-krotka-historia-slynnnych-kartek.html> – 18.08.2025 (o mechanizmach reglamentacji i realiach „życia na kartki”).

³ P. Williams, *The scandal of wine with something added*, United Press International, 14.07.1985, [on-line:] <https://www.upi.com/Archives/1985/07/14/The-scandal-of-wine-with-something-added/1669490161600/> – 18.08.2025 (o aferze z „dosładzaniem” win).

obserwujemy zmienne uwarunkowania informacyjne – od okresu zastrzonej kontroli przekazu po stopniową liberalizację pod koniec lat 80. – co pozwala porównać strategie redakcyjne w stabilnym, a jednocześnie dynamicznym horyzoncie czasowym. Wreszcie, rok 1989 stanowi naturalną cezurę zamknięcia: transformacja ustrojowa zmienia mechanizmy rynku prasowego i alkoholowego, przez co dane po 1990 r. należałoby analizować w odrębnych warunkach instytucjonalnych. Z tych powodów lata 80. zapewniają spójny, porównywalny i merytorycznie uzasadniony wycinek do badania obrazu wina w krakowskiej prasie lokalnej (np. „Echo Krakowa”, „Gazeta Krakowska”).

Niniejsze opracowanie prezentuje jako pilotażowe zastosowanie analizy korpusowej do badania prasy lokalnej z lat 80. XX w. Celowo zawężono zakres uogólnień do dwóch dzienników krakowskich i wskazanych roczników, koncentrując się na walidacji procedury (budowa i przygotowanie korpusu, zapytania leksykalne, kategoryzacja tematyczna) oraz na tym, czy narzędzia korpusowe pozwalają porządkować tematy o niskiej frekwencji (tu: wino). Artykuł ma zatem przede wszystkim wymiar metodologiczny: pokazuje ścieżkę postępowania badawczego, jej użyteczność oraz ograniczenia.

Do ukazania wątków związanych z zagadnieniem wina i winiarstwa na łamach dwóch ww. krakowskich gazet posłużono się analizą korpusów tekstowych, wspomaganą automatycznymi narzędziami informatycznymi. Materiał badawczy podlegał kodowaniu według tematykacji tekstu. Przeprowadzone badania ilościowe – analizy lingwistyczne na korpusach tekstów, pomiary frekwencji wyrazowych, kolokacji, konkordancji, agregacji i analizy czynnikowe – pozwoliły na analizę tekstów w ich szerokim kontekście. Nawiązano tym samym do klasycznej metody analizy zawartości prasy, zakładającej obiektywne i systematyczne badanie przekazów prasowych pod kątem wybranych kategorii tematycznych⁴. Pierwszym etapem badań była ilościowa analiza leksykalna. Materiał badawczy zgromadzono w zbiory tekstów obejmujących zawartość dzienników z lat 1981, 1985, 1989, w których wyselekcjonowano treści z wybranymi frazami kluczowymi. W agregowaniu tekstów korzystano ze zdigitalizowanych numerów, dostępnych w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Analizie podano poniższe numery gazet z tego okresu:

⁴ W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 29 (definicja i charakterystyka metody: analiza obiektywna, systematyczna, ilościowa – pozycja, która spopularyzowała metodę w Polsce).

Tabela 1. Zakres materiału prasowego: roczniki i liczba przeanalizowanych numerów w „Gazecie Krakowskiej” i „Echu Krakowa” (1981, 1985, 1989)

Tytuł	„Gazeta Krakowska”			„Echo Krakowa”		
Rok wydania	1981	1985	1989	1981	1985	1989
Liczba numerów	243	304	300	204	252	191
Łącznie	847			647		

Źródło: obliczenia własne.

W fazie analizy ilościowej jednostkę pomiarową stanowił wyraz. Zasoób przeszukiwano według wybranych fraz kluczowych: „win*” „winiarstwo”. W fazie analizy ilościowej jednostką pomiaru był wyraz. Następnie przeprowadzono dwustopniowe czyszczenie: (1) automatyczne wykluczenie oraz (2) ręczną weryfikację kontekstu wyrazów w przypadku wątpliwych rekordów. Do statystyk końcowych włączano jedynie wystąpienia dotyczące wina, winorośli i praktyk winiarskich. Wartość 4267 odzwierciedla liczbę surowych trafień; tabele 2–3 pokazują wyniki po oczyszczeniu. Liczbę uzyskanych wyników wyszukanych fraz słów kluczowych ilustrują poniżej tabele 2 i 3. Zapytanie prefiksowe win* agreguje liczne formy powiązane z winem i uprawą (np. wino, winnica, winobranie, winogrono itp.), co skutkuje znacznie wyższą frekwencją niż w przypadku wąskiego terminu „winiarstwo”. Wszystkie nieenologiczne trafienia homonimiczne (np. winny w znaczeniu „guilty”, „z czyjej winy”) usunięto w dwuetapowym czyszczeniu. Na różnice między rocznikami i tytułami wpływa ponadto rozmiar próby (liczba numerów), profil treści poszczególnych dzienników oraz kontekst wydarzeniowy dekady.

Ilościowe analizy leksykalne posłużyły do opracowania mapy globalnego dyskursu dzienników krakowskich w badanym okresie. Dane podlegały rekodowaniu i przekrojowemu zestawieniu – wedle kluczowych kategorii. Możliwe stało się wskazanie modułów/grup tematycznych dotyczących procesów, podmiotów związanych z enologią, dystrybucją i sprzedażą wina, informacją o krajach, regionach winiarskich, zdrowiu czy kulturze wina. Najliczniejsze okazały się zasięgi ilościowe sprzedaży wina. Druga grupa tematyczna odnosi się do geografii wina. Inna dotyczy kultury wina.

Tabela 2. Frekwencja występowania frazy „win**

Fraza „win**	„Gazeta Krakowska”			„Echo Krakowa”		
Rok wydania	1981	1985	1989	1981	1985	1989
Frekwencja	738	1024	841	434	644	104
Łącznie	3785					

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 3. Frekwencja występowania frazy „winiarstwo”

Fraza ‘winiarstwo’	„Gazeta Krakowska”			„Echo Krakowa”		
Rok wydania	1981	1985	1989	1981	1985	1989
Frekwencja	4	0	1	0	3	0
Łącznie	8					

Źródło: obliczenia własne.

Wyniki analizy tematyki winiarskiej w krakowskiej prasie lokalnej

Analiza dzienników krakowskich pod kątem obecności w nich zagadnień dotyczących wina i winiarstwa pozwoliła na wyłonienie kilku charakterystycznych wątków tematycznych:

- produkcja sprzedaż i konsumpcja wina w Polsce – krajowa produkcja i przetwórstwo (wina owocowe i gronowe), baza surowcowa, technologie, normy jakości;
- geografia wina – kraje socjalistyczne, Europa Zachodnia, inne regiony pochodzenia trunku, import, eksport;
- konsumpcja wina w Polsce i na świecie – zwyczaje i praktyki konsumenckie, dostępność rynkowa, ceny, substytuty, porady zakupowe i kulinarne;
- walka z alkoholizmem – normy prawne, kampanie prewencyjne, statystyki nadużywania, działania instytucji, komentarze redakcyjne o ograniczaniu spożycia;
- wino w kulturze – kuchnia, obyczaje, święta, sztuka (film, literatura, muzyka), wydarzenia towarzyskie.

Produkcja, sprzedaż i konsumpcja wina w Polsce

Analiza ilościowa wskazała na dominację tematyki związanej z produkcją wina w Polsce. Publikacje koncentrowały się przede wszystkim na

działalności wytwórni, takich jak Wytwórnia Win w Kruszwicy, Centralne Piwnice Win Importowanych, Zakłady Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego oraz Spółdzielcze Zakłady Spożywcze „Fructona” w Tarnowie.

W „Gazecie Krakowskiej” (1985, nr 88, s. 3) opublikowano wypowiedź przedstawiciela Spółdzielczych Zakładów Spożywczych „Fructona” w Tarnowie, odnoszącą się do historii spółdzielni i planów wytwarzania win musujących – tzw. polskiego szampana.

15 zatrudnionych w tej spółdzielni produkowało wyroby o wartości 7,2 mln zł. W następnych latach uruchomiliśmy w Tarnowie zakład przetwórstwa mięsnego i zakład przetwórstwa owocowo-warzywnego. W 1963 r. nasza spółdzielnia przejęła kulejącą gospodarczo spółdzielnię «Floranka» w Krakowie wraz z jej pięcioma zakładami produkcyjnymi. Dlatego jesteśmy obecni nie tylko na terenie województwa tarnowskiego, lecz i województw sąsiednich, ponieważ do tej pory prowadzimy dwie wytwórnie win w byłej „Floriance” – w Krakowie oraz w Mszanie Dolnej. Te wina przewijają się w całej historii spółdzielni FRUCTONA. Ujawnijmy więc, że właśnie tarnowska spółdzielnia jest jedynym w Polsce producentem tzw. „krajowego szampana” – gazowanego wina białego pod nazwą „bankietowe” oraz czerwonego pod nazwą «rubinowe». Podczas pobytu w jednym z zakładów winiarskich w Bułgarii stwierdziłem, że identyczna metoda produkcji, czyli sztuczne nasycanie dwutlenkiem węgla, stosowana jest w odniesieniu do win cieszących się w naszym kraju opinią renomowanych szampanów. W rzeczywistości oba te napoje z prawdziwym francuskim szampanem niewiele mają wspólnego poza bąbelkami. Założeniem na rok 1985 była produkcja około 5000 tys. litrów win owocowych, z czego mniej więcej co trzecia butelka miała zawierać „polski szampan” – biały lub czerwony⁵.

Przytoczona relacja dobrze ilustruje logikę rozwoju spółdzielni spożywczej w realiach późnego PRL: dywersyfikację (mięso + przetwórstwo owocowo-warzywno + wina), ekspansję terytorialną przez przejęcia („Floranka”) oraz skalowanie produkcji na rynek masowy. Deklarowana specjalizacja w tzw. krajowym szampanie to w istocie wino musujące gazowane co jakościowo i technologicznie odróżnia je od trunków powstających metodą wtórnej fermentacji. W kontekście chronicznych niedoborów importu wyrobów premium, takie pozycjonowanie („bankietowe”, „rubinowe”) pełniło funkcję substytutu aspiracyjnego – dostępnego cenowo, ale o innej charakterystyce sensorycznej.

⁵ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 88, s. 3 (wypowiedź przedstawiciela SZS „Fructona” w Tarnowie; historia spółdzielni i plany produkcji win musujących – „polski szampan”).

Kolejnymi zagadnieniami w grupie tematycznej były sprzedaż wina w Polsce oraz problem skupu butelek po winie

Zobowiązać Wojewódzką Spółdzielnię Mleczarską w Krakowie do natychmiastowego rozwiązania problemu zwrotu i skupu butelek, których z jednej strony brakuje, a które nie są przyjmowane w niektórych sklepach i pawilonach z winy tejże spółdzielni⁶.

Pisano również o wzroście cen win i spadku jakości wina produkowanego w Polsce, który związany był przede wszystkim z niedoborem surowców i próbą wykorzystania owoców nienadających się do przetworstwa. Początek lat 80. to też okres reglamentacji towarów, w tym wina. W tym kontekście prasa informowała o decyzjach władz oraz o oburzeniu społecznym i awanturach w sklepach towarzyszących wprowadzeniu kartek na alkohol⁷. Poruszano także zagadnienia przemytu win, sprzedaży towarów kradzionych i niedostatecznej podaży win importowanych oraz dominacji w sprzedaży win marki „Wino”⁸. Z tekstów wynika, że Polacy mieli dość-tanich trunków i marzyli o winach gronowych, które dostępne były tylko w PEWEX-ie i Baltonie – w sklepach dewizowych za waluty wymienialne⁹. Pod koniec lat 80. pisano również o pojawiających się możliwościach i perspektywach rozwoju branży winiarskiej w Polsce po okresie stagnacji¹⁰.

Geografia wina

W grupie tematycznej dotyczącej geografii wina znalazły się teksty o winiarstwie i winach produkowanych w krajach socjalistycznych oraz w Europie Zachodniej. Od początku lat 80. XX w. krakowska prasa relacjonowała kwestie związane z winami węgierskimi – podawano statystyki nt. ich produkcji i eksportu do takich krajów jak NRD, RFN, Polska, ZSRR oraz

⁶ „Echo Krakowa” 1981, nr 112, s. 5 (apel o natychmiastowe rozwiązanie problemu zwrotu i skupu butelek; niedobór opakowań a praktyka punktów skupu).

⁷ „Echo Krakowa” 1981, nr 168, s. 3 (krytyka zasad reglamentacji alkoholu z 1981 r.; relacje o niezadowoleniu społecznym i chaosie przy wprowadzaniu kartek na wódkę i wino).

⁸ Wino marki „Wino” najlepsze?, „Gazeta Krakowska” 1981, nr 138, s. 6 (ironiczny komentarz o dominacji taniego wina owocowego i niskiej jakości produktu).

⁹ „Gazeta Krakowska” 1981, nr 138, s. 6 (tamże: wskazanie, że dobre wina gronowe były dostępne głównie w Pewexie i Baltonie – za dolary lub bony).

¹⁰ „Dziennik Polski” 1989, nr 150, s. 4 (sygnały odrodzenia polskiego winiarstwa pod koniec dekady; wzmianki o nowych nasadzeniach i planach rozwoju).

USA i Kanada¹¹. Czytelnikom przybliżono również przemysł winiarski Bułgarii, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Suchyn Doł. Opisywano wino „Gamza ot Suchyn Doł”, które – paradoksalnie – było trudno dostępne w bułgarskich sklepach, gdyż przeznaczano je głównie na eksport, m.in. do Nowego Jorku i Montrealu¹². Pisząc o tradycjach tego regionu prezentowano również historię beczek winiarskich. Swojego rodzaju ciekawostkę stanowiły informacje o bułgarskiej uczennicy, Kina Gerbowej z Suchyn Dołu, której podobizna (zbierającej winogrona) została umieszczona na jednym z bułgarskich banknotów. Zdaniem redakcji:

Kina Gerbową musi bowiem przynajmniej raz zobaczyć każdy Polak przebywający w Bułgarii. Podobizna Kina Gerbowej, zbierającej dojrzałe winogrona, widnieje bowiem na banknocie o nominale 2 lewów. Z początkiem lat sześćdziesiątych do Suchyn Dołu przyjechał fotoreporter, by wykonać reportaż ze zbioru winogron. Na jednym ze zdjęć uwidocznił uczennicę tamtejszego liceum – Kina Gerbową. Mniej więcej w tym czasie projektowano wzory nowych bułgarskich banknotów. Na jednym z nich miał widnieć symbol jednego z narodowych przemysłów Bułgarii – winiarstwa. Bułgaria szczyci się swym przemysłem winiarskim, ale każdy fachowiec bezsprzecznie przyzna, iż właśnie Suchyn Dołu to niejako znak firmowy bułgarskich win¹³.

Uwadze „Gazety Krakowskiej” nie umknęły także sukcesy bułgarskiego wina, o czym donoszono na łamach pisma:

...złoty medal dla wina „trakia merlot” uzyskany w 1982 r. na konkursie oceny win w Nowym Jorku. Wyrób suchyndolski pokonał wtedy 130 innych win przedstawionych do oceny. Jednak na sukcesy międzynarodowe trzeba długo pracować. Tradycje winiarskie w rejonie Suchyn Dołu ugruntowane zostały założeniem właśnie tutaj pierwszej na Bałkanach spółdzielni. Jej twórcą był MARKO WACZKOW, miejscowy nauczyciel zajmujący się pszczelarstwem i winiarstwem, który w czasie pobytu we Francji zetknął się z ideą spółdzielczości¹⁴.

Jak wspomniano, w grupie tematycznej dotyczącej geografii wina znalazły się również teksty o winiarstwie w Europie Zachodniej i na

¹¹ „Echo Krakowa” 1985, nr 157, s. 2 (sukcesy eksportowe win węgierskich – tokaje i inne; kierunki eksportu do krajów bloku i na Zachód).

¹² „Gazeta Krakowska” 1984, nr 3, s. 3 (notatka lokalna – kontekst handlowy/organizacyjny; treść dot. dostępności asortymentu).

¹³ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 42, s. 3 (reportaż z Bułgarii: postać Kiny Gerbowej z Suchyn Dołu na banknocie 2 lewy; znaczenie regionu dla bułgarskiego winiarstwa).

¹⁴ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 42, s. 3–4 (o sukcesie „Trakia Merlot” oraz genzie pierwszej spółdzielni winiarskiej na Bałkanach – Marko Waczkow, Suchyn Doł).

świecie. W połowie lat 80. na łamach prasy krakowskiej szerokim echem odbił się międzynarodowy skandal winiarski związany ze skażonym glikolem winem z Austrii. Ujawniono, że niektórzy austriaccy producenci win podwyższali jakość trunku poprzez dodawanie trującej substancji (glikolu dwuetylenowego). Odkryto to w winach importowanych do RFN. Pisano o podjętych w tej sprawie działaniach przez kraje europejskie (w tym Polskę) oraz USA i państwa azjatyckie¹⁵. W Polsce Główny Inspektorat Sanitarny polecił stacjom sanitarno-epidemiologicznym sprawdzenie win austriackich znajdujących się w rozlewniach i w handlu. Z czasem donoszono o aresztowaniach osób związanych ze skandalem. Informowano, że wina, które trafiły do Polski, nie były skażone, jednak zaczęły zalegać na półkach sklepowych. W 1985 r. „Echo Krakowa” donosiło: „Na najnowszej czarnej liście federalnego ministerstwa zdrowia RFN znalazło się 830 marek win zawierających trującą substancję zwaną glikolem. Lista obejmuje 803 wina austriackie i 27 win zachodnioniemieckich”¹⁶. W innym miejscu informowano uspokajająco: „Główny Inspektor Sanitarny informuje na podstawie wyników badań polskich ośrodków naukowych, że wina austriackie importowane do Polski nie zawierają glikolu dwuetylenowego i nadają się do spożycia”¹⁷. Z kolei „Gazeta Krakowska” w tym samym czasie pisała: „Polscy inspektorzy sanitarni na tropie wina austriackiego. Władze RFN stwierdziły, że 190 marek wina było skażonych, a dwie zawierały dostateczną ilość środka chemicznego, aby spowodować śmierć przy dużym spożyciu trunku”¹⁸.

Poza winami austriackimi, uwagę prasy przyciągały także wina z innych krajów. Znaczną uwagę poświęcono winom włoskim i francuskim – pisano o znanych regionach winiarskich, markach, aukcjach win czy organizacjach zawodowych producentów win¹⁹. Ponadto w prasie krakowskiej odnajdujemy informacje o radzieckich winach na rynkach Europy Zachodniej (np. o produkcji win w rejonie Donbasu eksportowanych do RFN, Austrii, Szwajcarii i Włoch)²⁰. Bardzo rzadko pojawiały się wzmianki

¹⁵ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 169, s. 1 (informacja o dodawaniu glikolu do win w Austrii przez lokalnych producentów – tło skandalu).

¹⁶ „Echo Krakowa” 1985, nr 157, s. 1 (lista win skażonych glikolem ogłoszona przez ministerstwo zdrowia RFN; afera austriacka 1985).

¹⁷ „Echo Krakowa” 1985, nr 163, s. 2 (komunikat GIS: wina austriackie w polskim handlu nie zawierają glikolu i są bezpieczne).

¹⁸ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 170, s. 1 (działania polskich inspektorów sanitarnych; ustalenia RFN: 190 marek skażonych, część potencjalnie śmiertelna).

¹⁹ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 88, s. 3 (informacje o winach francuskich – kontekst importu/jakości i dostępności w PRL).

²⁰ „Dziennik Polski” 1989, nr 191, s. 5 (radzieckie wina na rynkach zachodnich; np. eksport z regionu Donbasu).

prezentujące wina amerykańskie – pisano o nich jedynie w kontekście aukcji winiarskich na świecie (np. rekordowych licytacji win w USA)²¹.

Konsumpcja wina

Odrębną grupę w dwóch krakowskich dziennikach stanowiły publikacje poświęcone konsumpcji wina w Polsce, Europie i na świecie. Na początku lat 80. prezentowano stanowisko władz polskich wobec spożycia wina w pracy czy miejscach publicznych (oficjalnie potępiano i zakazywano takich praktyk)²². Przedstawiano również statystyki picia alkoholu przez Polaków – w tym spożycia wina na tle innych trunków. W prasie pojawiały się informacje omawiające europejskie wzorce spożywania alkoholu, wyróżniając m.in. wzór romański (charakteryzujący się dominacją konsumpcji wina, typowy dla Francji, Włoch, Grecji i Hiszpanii) oraz kontrastując go z wzorcami krajów o tradycji piwnej czy wysokoprocentowej²³.

Walka z alkoholizmem

W analizowanej prasie krakowskiej pojawiały się również treści odnoszące się do negatywnych skutków spożywania wina. Podkreślano zagrożenia związane z alkoholizmem wśród młodzieży, wynikające przede wszystkim z łatwej dostępności tanich win, określanych potocznie, często w sposób pogardliwy lub żartobliwy jako „wino marki wino”, „jabco”, „jabol”, czy też bardziej subtelnie – „wino patykiem pisane”. Wskazywano na potrzebę przeciwdziałania problemowi poprzez działania systemowe, takie jak podnoszenie cen napojów alkoholowych, tworzenie poradni odwykowych i grup wsparcia dla młodzieży oraz rodzin zagrożonych uzależnieniem, a także poprzez politykę gospodarczą obejmującą zwiększenie importu win gronowych, ograniczenie sprzedaży spirytualiów oraz zmniejszenie produkcji i dystrybucji win niskogatunkowych²⁴.

W jednym z artykułów czytamy:

niepopularne wino marki „Wino” stało się najpopularniejszym narodowym napitkiem, którego w dobie kryzysu nie brakuje. Czy komuś zależy zalewać

²¹ „Dziennik Polski” 1987, nr 300, s. 5 (rekordowe aukcje wina; obecność win amerykańskich w doniesieniach aukcyjnych).

²² „Dziennik Polski” 1983, nr 79, s. 2 (oficjalne stanowisko władz: zakaz picia win/ piwa w pracy i miejscach publicznych w ramach walki z alkoholizmem).

²³ „Dziennik Polski” 1985, nr 252, s. 3 (modele konsumpcji alkoholu w Europie; „wzór romański” – umiarkowane picie wina do posiłków).

²⁴ „Gazeta Krakowska” 1989, nr 120, s. 4 (postulaty systemu pomocy rodzinom z problemem alkoholowym; akcent na terapię młodzieży uzależnionej od taniego wina).

nas najpodlejszym winem świata, upłynniając towar w momencie gdy kupno dobrego wina stało się nierealnym marzeniem. Ponoć handel za jeden ze swych szczytnych celów uważa kształtowanie gustów klientów. Czyżby i w tym przypadku?²⁵.

Pojawiały się także teksty dotyczące chorobowych skutków spożywania win, w tym informacji o chorobach (np. marskości wątroby) i zgonach spowodowanych nadużyciem alkoholu znajdującego się w winie. W grupie tej znalazły się ponadto rozmaite ciekawostki związane z winem i winiarstwem ze świata. Przykładowo, prasa relacjonowała historię brytyjskiego inżyniera w Arabii Saudyjskiej, skazanego na 50 batów za produkcję wina domowym sposobem (surowo zabronioną w tym kraju)²⁶; pisała o rekordzie Francuza w picciu wina w Księdze Guinnessa²⁷; wspominała o wyroku więzienia dla mieszkańca Jugosławii za upojenie winem 4-letniego dziecka²⁸; a nawet o nietypowym sposobie deratyzacji – użyciu wina zamiast trutki na myszy w jednej z winiarni w Madrycie, co poskutkowało schwytaniem kompletnie pijanych gryzoni²⁹.

Wino w kulturze

Odrębną i specyficzną grupę tematyczną stanowiły publikacje na temat wina w kulturze. W prasie krakowskiej drukowano np. utwory literackie, w których były obecne motywy wina (wiersze, opowiadania)³⁰. Pojawiały się także artykuły poświęcone starożytnym i ludowym tradycjom winiarskim – pisano o dionizjach (antycznych świętach wina) czy o lokalnych wydarzeniach kulturalnych związanych z winem. Za przykład może posłużyć relacja z wystawy na temat historii winiarstwa słowackiego, zorganizowanej w Krakowie. W jednej z relacji z tej wystawy czytamy:

„Wystawa Bratysława – miasto winorośli”. Obrazuje ona rozwój i historię słowackiego winiarstwa, które ma 2,5-tysiącletnią tradycję. Otwierając

²⁵ „Gazeta Krakowska” 1981, nr 138, s. 6 (*Wino marki „Wino” najlepsze?* – komentarz o dominacji tanich win owocowych; uzupełnienie wątku z poz. 8).

²⁶ „Echo Krakowa” 1985, nr 200, s. 5 (*Brytyjski inżynier skazany w Arabii Saudyjskiej na chłostę za wyrób wina* – przykład surowego prawa).

²⁷ „Gazeta Krakowska” 1981, nr 220, s. 5 (ciekawostka: rekord Guinnessa w picciu wina przez Francuza – humorystyczny kontekst).

²⁸ „Gazeta Krakowska” 1985, nr 252, s. 5 (wyrok więzienia w Jugosławii dla ojca, który upił winem 4-letnie dziecko – kazus kryminalny).

²⁹ „Echo Krakowa” 1989, nr 123, s. 4 (nietypowa deratyzacja: użycie wina jako „przynęty” na myszy w winiarni w Madrycie; schwytanie pijanych gryzoni).

³⁰ „Dziennik Polski” 1989, nr 142, s. 7 (publikacja utworu literackiego z motywem wina na łamach dodatku kulturalnego).

wczoraj wystawę sekretarz Franciszek Paller powiedział bardzo piękne zdanie: „Wino to dar przyrody i nagroda za bardzo ciężką pracę”. Mają bratysławianie sentyment dla swego przedniego trunku. Ekspozaty zaprezentowane w Krakowie pochodzą z bratysławskiego Muzeum Wina i Winiarstwa. Możemy oglądać narzędzia pracy stosowane dawniej przy uprawie winorośli i kolekcję medali przyznawanych bratysławskim winom, w tym jedynym prócz francuskich winom musującym. Degustacji na wystawie nie ma, są natomiast kosze z dorodnymi gronami winorośli, z których produkuje się szlachetne słowackie trunki³¹.

Wnioski

Przeprowadzona analiza dwóch tytułów lokalnej prasy krakowskiej z lat 80. XX w. pokazuje, że czytelnik otrzymywał wówczas informacje dotyczące wina i winiarstwa. Trudno ignorować fakt, że dzienniki wydawane w tym okresie miały kreować obraz zgodny z potrzebami władzy, wpływając na przekazy kulturowe i społeczne – stąd tematyka winiarska pojawiała się marginalnie i często w powiązaniu z polityką antyalkoholową państwa. Niemniej jednak uzyskany w wyniku badań kontekst tematyczny pozwolił wyłonić następujące zagadnienia:

1. Postrzeganie wina w społeczeństwie PRL – wino owocowe jako tani substytut, obiekt żartów i symbol nadużyć alkoholowych, kontra marzenie o winach gronowych i „kulturze wina” znanej z zagranicy.
2. Znaczenie winiarstwa dla gospodarki lokalnej – jak zmieniające się przepisy (np. reglamentacja) i kryzysy ekonomiczne wpływały na produkcję wina i jego dostępność w handlu; ograniczenia surowcowe i spadek jakości krajowych win.
3. Rola mediów lokalnych w kształtowaniu wizerunku wina – w jakim stopniu krakowska prasa lat 80. promowała lub ograniczała spożycie wina oraz jak przedstawiała problemy alkoholizmu związane z winem.

Analiza krakowskiej prasy lat 80. XX w. pokazuje, że termin „winiarstwo” pojawiał się sporadycznie, a dominowała leksyka z prefiksem win – odnosząca się do bieżących problemów rynku i konsumpcji. Ramą interpretacyjną był przede wszystkim dyskurs antyalkoholowy, wzmacniany statystykami nadużywania (w tym zwłaszcza wśród młodzieży i kobiet) oraz narracją o środkach administracyjno-cenowych jako podstawowym instrumencie polityki państwa. W przekazie utrwał się wyraźny kontrast jakościowo-symboliczny: krajowe wina owocowe przedstawiano

³¹ „Echo Krakowa” 1985, nr 15, s. 6 (relacja z wystawy „Bratysława – miasto winorośli” w Domu Polonii w Krakowie; historia słowackiego winiarstwa).

jako tanie i niskiej jakości, natomiast wina gronowe z importu – jako deficytowe, droższe i prestiżowe. Geografia pochodzenia była artykułowana głównie przez pryzmat krajów socjalistycznych, podczas gdy odwołania do Europy Zachodniej miały charakter aspiracyjny bądź alarmistyczny (problemy jakości, ograniczona dostępność). Wątki obyczajowe i kulinarne pozostawały drugoplanowe, a praktyczne porady serwowania ustępowały miejsca informacjom o cenach, dostępności i reglamentacji. Natężenie i ton wzmianek różniły się między tytułami i rocznikami – w połowie dekad widoczna była intensyfikacja, pod jej koniec zaś wyciszenie niektórych motywów. Łącznie wyniki wskazują, że w krakowskiej prasie badanego okresu wino funkcjonowało przede wszystkim jako problem społeczno-zdrowotny i towar reglamentowany, a dopiero w dalszej kolejności jako element kultury; tym samym media współtworzyły normy konsumpcji zgodne z ówczesną polityką państwa, porządkując znaczenia w hierarchii: prewencja → deficyt i jakość → kultura.

Przeprowadzone badanie tematyki winiarskiej w krakowskiej prasie lat 80. XX w. oparte na zastosowaniu zintegrowanej metody analizy korpusowej i jakościowej analizy zawartości, co pozwoliło na wielowymiarowe uchwycenie badanego zjawiska. Dobór tej metody był uzasadniony charakterem źródeł – masowych, tekstowych i zróżnicowanych tematycznie – oraz potrzebą połączenia analizy ilościowej z interpretacją kontekstową. Analiza korpusowa umożliwiła obiektywne i systematyczne rozpoznanie częstotliwości występowania słów kluczowych („win*“, „winiarstwo“) oraz ich kolokacji i kontekstów. Dzięki automatyzacji procesu (wyszukiwanie, czyszczenie danych, agregacja) uzyskano reprezentatywny obraz językowych śladów dyskursu o winie w prasie krakowskiej. Pozwoliło to określić skalę obecności tematu, a także dynamikę jego zmian w kolejnych latach dekady. Kodowanie tematyczne i analiza jakościowa zawartości pozwoliły z kolei przejść od poziomu leksykalnego do semantycznego i interpretacyjnego. Kategoryzacja treści ujawniła dominujące ramy znaczeniowe: polityczno-prewencyjną, gospodarczą, kulturową i konsumpcyjną. Taka procedura umożliwiła powiązanie ilościowych danych językowych z realiami społeczno-ekonomicznymi epoki oraz z rekonstrukcją narracji medialnych. Zastosowana metoda mieszana (ilościowo-jakościowa) pozwoliła połączyć precyzję pomiaru lingwistycznego z pogłębioną interpretacją treści. Analiza frekwencyjna wskazała, o czym i jak często pisano, natomiast analiza jakościowa – w jaki sposób i w jakim kontekście wino było przedstawiane. To połączenie umożliwiło uchwycenie ukrytych wzorców dyskursu oraz odtworzenie jego funkcji społecznych.

Podsumowując, wyniki potwierdziły skuteczność zastosowanej metody: korpusowe przetworzenie danych ujawniło statystycznie marginalny

udział tematyki winiarskiej, natomiast analiza jakościowa odsłoniła jej silne uwarunkowanie polityczne i ideologiczne. Dzięki temu badanie nie tylko określiło skalę występowania tematu, ale również zrekonstruowało sposób jego interpretacji w przestrzeni medialnej późnego PRL. Analiza korpusowa wsparta narzędziami informatycznymi, w połączeniu z klasyczną analizą zawartości prasy, okazała się adekwatną metodą badania dyskursu o winie w lokalnych mediach.

Bibliografia

- „Dziennik Polski” 1985, 1989.
„Echo Krakowa” 1985, 1989.
Reglamentacja. Życie na kartki. Krótka historia słynnych karteek, „Historia. Do Rzeczy”, 11.05.2022, [on-line:] <https://historia.dorzeczy.pl/299551/reglamentacja-zycie-na-kartki-krotka-historia-slynnnych-karteek.html> – 18.08.2025.
Kosiński K., *Alkohol w PRL, „Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały”* 2020, nr 18, s. 256–268, <https://doi.org/10.12775/Polska.2020.09>.
Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.
Williams P., *The scandal of wine with something added*, United Press International, 14.07.1985, [on-line:] <https://www.upi.com/Archives/1985/07/14/The-scandal-of-wine-with-something-added/1669490161600/> – 18.08.2025.

Streszczenie

Artykuł rekonstruuje sposób przedstawiania wina i winiarstwa w dwóch krakowskich dziennikach „Echo Krakowa”, „Gazeta Krakowska” w latach 80. XX w. Zastosowano analizę korpusową (zapytania typu „win*”, „winiarstwo”) połączoną z jakościową analizą zawartości. Wyniki wskazują, że publikacje o winie były nie liczne i najczęściej osadzone w ramach polityki antyalkoholowej oraz realiów gospodarki niedoboru. Dominował ton prewencyjno-administracyjny; krajowe wina owocowe opisywano jako niskiej jakości, natomiast importowane wina gronowe przedstawiano jako deficytowe i symbolicznie bardziej prestiżowe. Motywy kulturowe (kulinaria, tradycja, okazje towarzyskie) pojawiały się sporadycznie i miały charakter drugoplanowy. Prasa współtworzyła normy konsumpcji zgodne z ówczesną polityką państwa, utrwalając postrzeganie alkoholu przede wszystkim jako problemu społecznego i zdrowotnego. Badanie pokazuje, jak lokalny dyskurs medialny kształtował percepcję wina u schyłku PRL; połączenie analiz frekwencyjnych z lekturą kontekstu pozwoliło uchwycić zarówno skalę obecności motywu, jak i dominujące ramy interpretacyjne.

Słowa kluczowe: wina, winiarstwo, prasa lokalna, Kraków

The Representation of Wine in Kraków's Regional Press in the 1980s: A Corpus-Based and Qualitative Study

Abstract

The article reconstructs the ways in which wine and winemaking were represented in two Kraków daily newspapers, *Echo Krakowa* and *Gazeta Krakowska*, in the 1980s. It uses corpus analysis (queries such as "win*", "winiarstwo") combined with qualitative content analysis. The findings indicate that publications on wine were scarce and most often embedded within the framework of anti-alcohol policy and the realities of a shortage economy. A preventive, administrative tone predominated; domestic fruit wines were described as low-quality, whereas imported grape wines were portrayed as scarce and symbolically more prestigious. Cultural motifs (food, tradition, social occasions) appeared only sporadically and played a secondary role. The press co-produced consumption norms consistent with state policy at the time, reinforcing the perception of alcohol primarily as a social and public health problem. The study shows how local media discourse shaped the perception of wine in the late Polish People's Republic (PRL); combining frequency analyses with contextual reading made it possible to capture both the scale of the motif's presence and the dominant interpretive frames.

Keywords: wine, winemaking, local press, Kraków